

HİRİSTİYAN MİSTİSİZMİNİN OLUŞUMUNA ETKİ EDEN UNSURLAR

Halil TEMİZTÜRK*

Öz

Dinlerin deruni yapısını ifade eden mistik gelenekler, en az dini yapılar kadar kadim ve canlı inançlardır. Günümüzde mistik temelli inançlara olan rağbet artmaktadır. Zira insanoğlu bir taraftan seküler bir hayat içinde yaşayıp dinden uzak bir görünüme çizse de diğer taraftan dinlerin ruhani/manevi yönünü temsil eden mistik yapılar taraftar toplamaktadır. Bu doğrultuda Hıristiyan mistisizmi de Hıristiyanları yeniden dine odaklayacak bir güç olarak görülmektedir. Böyle bir etkiye sahip olan Hıristiyan mistisizminin teşekkülüne etki eden unsurları tespit etmek önemlidir. Hıristiyan mistiklerine göre, bu gelenek bizzat İsa ve Pavlus gibi önderlerin düşüncelerine dayanmaktadır. Buna rağmen Hıristiyan mistisizmi, önceki mistik geleneklerin düşüncelerinden de etkilenmiştir. Bu çalışmada Hıristiyan mistisizminin teşekkülünde İsa, Pavlus ve Yeni Ahit metinlerinden oluşan iç dinamikler ile Yahudi mistisizmi ve Grek-Roma geleneğindeki mistik öğelerden oluşan dış dinamiklerin etkisi analiz edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mistisizm, Hıristiyanlık, Hıristiyan Mistisizmi, İsa, Kitâb-ı Mukaddes.

Factors Affecting the Formation of the Christian Mysticism

Abstract

The mystical traditions that express the deep structure of religions are antique and lively beliefs at least as much as religious structure. The interest in mystic-based beliefs has increased in the modern era. On the one hand, human beings live in a profane and a secular way of life, on the other hand, mystical structures that represent the spiritual direction of religions attract supporters. In this direction Christian mysticism is seen as a force to refocus Christians on their religion. It is important to identify the elements that influence the formation of Christian mysticism. According to Christian mystics, this tradition is based on thoughts of leaders like Jesus and Paul. Nevertheless, Christian mysticism influenced by the thoughts of the previous mystical traditions. In this study will be analyzed the influence of the internal dynamics of the formation of Christian mysticism, which consist Jesus, Paul and the texts of New Testament, and the influence of external dynamics, which consist Jewish mysticism and Greek-Roman tradition.

[You may find an extended abstract of this article after the bibliograpy.]

Keywords: Mysticism, Christianity, Christian Mysticism, Jesus, Bible.

Giriş

Mistisizm, farklı geleneklerde görülen ve aşkın varlıkla bir olma tecrübesine dayalı disiplinler olarak kabul edilmektedir. Dinlerin ruhani/manevi boyutunu temsil eden mistik gelenekler, dini normlar ve ritüellere vurgu yapan kurumsal dini yapılara nazaran, temelde Tanrı'ya ya da her şeyin ötesindeki

---

* Arş. Gör., Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi (haliltemizturk@gmail.com).

gerçekliğe ulaşmaya odaklanmaktadır. Bu açıdan kimi zaman resmi din anlayışına ters düşmüş olsalar da mistik gelenekler geçmişten günümüze insanları etkilemektedir. Günümüzde de mistik gelenekler dünya üzerinde etkisini artırmakta, Teosofi, Budist mistisizmi, Kabalacılık, Sufilik ve mistik karakterli yeni dini hareketler yeryüzünde taraftar bulmaktadır. Dünyada büyüyen mistik düşünceler doğrultusunda Hıristiyanlık da kendi ilkelerini ruhani bir bakış açısıyla harmanlayarak inananlara sunmaya çalışmaktadır. Bu açıdan Hıristiyan mistisizmi Hıristiyanları kendi özüne döndüren ve onları dünya nimetlerinden feragat ederek İsa gibi sade yaşamaya yönlendiren bir anlayış olarak karşımıza çıkmaktadır. Kilise'nin kendini sadeleştirme çabaları, aziz ve azizelerin hatıralarının canlı tutulması, mistik liderlerin hayatlarının Batı'daki akademik çalışmalarda kendilerine daha fazla yer bulması bu mistik canlanmanın tezahürleridir. Hıristiyan mistisizmi, dünyanın acı ve ıstıraplarından ancak İsa vasıtasıyla uzaklaşarak Tanrı'ya yeniden kavuşup onunla bir olmayı umut etmekte ve İsa'yı mistik bir lider olarak kabul etmektedir.

Bu derece etkin olan Hıristiyan mistisizminin oluşum aşamasını tahlil etmek ve kaynaklarını tespit etmek elzemdir. Zira Hıristiyan mistikler Hıristiyan mistisizminin bizzat bu dinin özünden geldiğini iddia etmektedirler. Ancak yapılan çalışmalar bu geleneğin oluşumunda farklı geleneklerin tesirini de ortaya koymaktadır. Bu görüşe göre Hıristiyanlık hem kendi iç dinamikleri gereği hem de yayıldığı topraklarda karşılaştığı geleneklerin etkisiyle mistik karakterli bir din halini almıştır. Hıristiyan mistik öğretilerinin İslam'ın ortaya çıkmasından çok önce Orta Doğu'da yayıldığını, özellikle de Yunanistan, Roma, Filistin, Mısır, Kuzey Afrika, Suriye ve Arabistan bölgelerinde geliştiğini söylemek mümkündür.¹ Söz konusu bölgelerde öne çıkan sıradan dinleri ve antik gelenekler zamanla Hıristiyanlığı derinden etkilemiştir. Hıristiyanlık bu bölgelerde yayıldığında hem teolojik hem de mistik anlamda bir etkileşim sürecine girmiştir. Bu etkileşimin ilk örneği Grek mistisizmidir. Kudüs merkezli bir din olan Hıristiyanlık farklı mekânlara, evrensel hedeflerle hareket etmiş, böylelikle bir taraftan dil anlamında Grekçeye bağlı kalırken diğer taraftan kültür, medeniyet ve dini unsurlar anlamında Grek temeli üstünde yükselmeye başlamıştır. Bu durum Hıristiyanlığın mistik bir hal almasına da etki etmiştir.² Hıristiyan önderler, bu bölgelerde Hıristiyanlığın yayılması ile beraber Grek gizemlerinin diline daha aşina olmaya başlamıştır. Öte yandan Hıristiyan mistisizminin farklı mistik geleneklerden etkilendiğine dair düşüncenin diğer bir argümanı da Yahudi mistisizmidir. Eski Ahit'in mistik içerikli metinleri yanında, erken Yahudi mistisizmini oluşturan "merkabah" teorisi

1 Ursula King, *Christian Mystics: Their Lives and Legacies Through the Ages* (London: Routledge, 2004), 12.

2 Geoffrey Parrinder, *Mysticism in the World Religions* (New York: Oxford University Press, 1976), 146.

ve daha sonraki dönemlerde şekillenen Kabalacılık akımı, Hristiyan mistisizminin şekillenmesinde etkin olmuştur. Ancak bütün bu etkileşimlere rağmen Hristiyan mistikler kendi düşüncelerinin temellerini dış unsurlara bağlamak yerine bizzat Hristiyanlığın özünde aramışlardır. Hristiyan mistikler kendilerini İsa'da bulunan mistik haller ile özdeşleştirmiş, kendi düşüncelerine Yeni Ahit ve Pavlus'un mektuplarından delil getirmek suretiyle meşruiyet kazandırmak istemişlerdir. Dolayısıyla Hristiyan mistisizminin senkretik bir yapısı olduğu görülmektedir. Bu çalışmada Hristiyan mistisizminin oluşumunda İsa, Yeni Ahit ve Pavlus mektupları çerçevesinde yatay; Yahudi ve Grek mistik geleneklerinden etkilenme anlamında da dikey bir etkileşimin izleri ortaya konmaya çalışılacaktır.

1. Mistisizm Kavramı

Mistisizm, dinler tarihinde, üzerinde ittifak edilmesi zor kavramlardan birisi olarak kabul görmektedir. Zira kimi zaman Tanrı'ya ulaşmada en doğru yol olarak kabul gören mistisizm, kimi zaman ise dini kabullere ters düşen hereetik bir akım olarak kabul görmüştür. Mistisizmin bu tartışmalı konumu farklı mistik kabulleri ortaya çıkarmış ve mistisizmin sınırlarının çizilmesini zorlaştırmıştır. Diğer taraftan mistisizm, mistiklerin kendi tecrübelerini tarif ederken yaşadığı zorluklar ile bu tecrübelerle yönelik eleştiriler arasında kalan bir disiplin haline gelmiştir. Ayrıca mistisizmin rasyonel düşüncelere zıt ve tamamen bireysel tecrübelerle indirgenmesi de onun anlamını muğlaklaştırmış ve vurguladığı meselelerin göz ardı edilmesine sebep olmuştur. Bu probleme değinen Stace, mistisizm sözcüğünün zamanla, algılarımızda belli belirsiz bir yere sahip olduğunu, adeta giz ve kehanet ile özdeşleştiğini ifade ederek, mistisizmin doğru tanımlanması gerektiğini belirtmiştir.³

Mistisizm kavramı, Grekçede "gözleri ve dudakları kapamak" anlamında kullanılan *μωω*⁴ (*muo*) kelimesine dayanmaktadır.⁵ Grek geleneğinde ilahi olanın sırlarına erişecek olan yetkilendirilmiş insan anlamına gelen mistik *μύστης* (*mustes*), bu sırrın dışarıya açıklanmadan gizlenmesi adına ağzını veya gözünü kapalı tutması *μύειν* (*muein*)⁶ gereken bir kişidir. Bu anlamdan yola çıkarak mistisizm, kişinin ilahi sırlar hakkında sessizliğe bürünmesi anlamında kullanılır olmuştur. Diğer bir ifade ile mistik olmak, bir adayın gizemler dünyasına, törenle kabulü anlamına gelmektedir.⁷ Antik Yunanistan'da, kült üyelerinin vakıf olacağı sır anlamında kullanılan mistisizm Yeni

3 Walter Stace, *The Teaching of the Mystics* (New York: The New American Library, 1960), 14.

4 Kelimenin *μύωω* ve *μειύω* gibi farklı kullanımları da mevcuttur. Bkz. H. G. Liddell, *Greek-English Lexicon* (Oxford: Oxford University Press, 1996), 456.

5 Dan Cohn ve Lavinia Cohn Sherbok, *Jewish and Christian Mystics an Introduction* (New York: Continuum Publishing Company, 1994), 2.

6 William Ralph Inge, *Christian Mysticism* (New York: Meridian Books, 1956), 4.

7 Parrinder, *Mysticism in the World Religions*, 8.

Eflatuncu felsefesinin etkisiyle daha da yaygınlaşmıştır. Kelime kazandığı bu anlamı ile Grek geleneğinin ardından Yeni Platoncu düşünce ile kaynaşarak Hıristiyanlıkta kullanır olmuştur.⁸

Mistisizm, Tanrı'nın bilgisine ulaşmayı veya Tanrı'dan ayrılan ruhları tekrar esas kaynağına kavuşturmayı hedefleyen manevi bir tecrübe olarak kabul edilmektedir.⁹ Mistisizm özde Tanrı-insan ilişkisinin tecrübesine ve özellikle Tanrı ile birlik tecrübelerine işaret eder.¹⁰ Inge, mistisizmi kendi zihinlerimizin Tanrı ile temasa geçmesiyle ortaya çıkan his ya da "baki olandaki fanilik ile fani olandaki bakılığın iç içe olduğunu keşf etme çabası" olarak tarif etmektedir.¹¹

Aydınlanma dönemi sonrasında dini düşüncelerin rasyonel bir süzgeçten geçirilme çabası, zamanla mistisizmin de tanımlanması ve algılanmasında bir takım çeşitliliklere sebep olmuştur. Bu durum bir taraftan savunmacı bir bakış açısı ile mistisizmin hayatın özüne yerleştirilmesine neden olurken, diğer taraftan onun mantık dışı öznel yargılara indirgenmesine sebep olmuştur. Öte yandan mistiklerin kendi düşüncelerini yansıtmada karşılaştığı problemler ve bu tecrübeyi ancak yaşanan bir hal ile özdeşleştirmeleri de mistik geleneklere olan bakışı etkilemiştir. Ancak bu ifadelerden, bu tecrübenin hiçbir kavram ve cümle ile anlatılamaz bir yapısı olduğundan ziyade, yaşanan şeyin tam olarak anlatılamaz oluşunu, diğer bir ifadeyle bizatihi yaşanmadan anlatılan yönünün eksik kaldığı şeklinde anlamak daha doğrudur.¹² Zira böyle bir tecrübenin anlatılamayıp sadece yaşanabilir olduğu iddiası, mistik metinleri kaleme alanların dile getirdikleri, çeşitli dini tecrübe ekollerini görüşleri ve mistiklerin manevi yolculuklarını anlatan eserlerin varlığıyla çelişki oluşturmaktadır.¹³

Mistisizm, bu anlam karmaşasına rağmen günümüzde varlığını aktif bir şekilde sürdürmektedir. Öyle ki Hinduizm, Budizm, İslam tasavvufu, Antik İran gibi farklı coğrafya ve geleneklerde kendini gösteren mistisizm artık Grekler, rahipler, filozoflar ve kilise ile sınırlandırılmayan bir yapı kazanmıştır.¹⁴ Mistik tecrübeleri konu edinen farklı dinlere ait çok sayıda kaynak günümüzde insanlar tarafından takip edilmektedir. Bu açıdan insanın olduğu her yerde dini geleneklerden bahsetmek nasıl mümkün ise, insanın anlam arayışındaki ruhani yönü temsil eden mistisizme de her gelenekte rastlamak mümkündür. Dini gelenekler göz önüne alındığında mistisizmin Hinduizm,

8 Inge, *Christian Mysticism*, 4.

9 William Major Scott, *Aspects of Christian Mysticism* (London: John Murray, 1907), 3.

10 Eric J. Sharpe, *Dinler Tarihinde 50 Anahtar Kavram*, çev. Ahmet Güç (Bursa: Arasta Yayınları, 2000), 59.

11 Inge, *Christian Mysticism*, 5.

12 Ramazan Ertürk, *Sufi Tecrübenin Epistemolojisi* (Ankara: Fecr Yayınevi, 2002), 77.

13 Ertürk, *Sufi Tecrübenin Epistemolojisi*, 77.

14 Cengiz Batuk, *Assisili Francis ve Hıristiyan Mistisizmi* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2012), 32.

Budizm, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da daha belirgin bir yere sahip olduğu görülmektedir.¹⁵ Tanrı mefhumu yerine farklı güçlerle birlik tecrübesine dayalı gelenekler mevcut ise de, teistik mistisizmin, mistisizm tarihinde daha baskın olduğunu söylemek mümkündür.¹⁶

2. Hristiyan Mistisizmine Tesir Eden Dış Dinamikler

Hristiyan mistisizminin oluşmasında, Hristiyanlığın dini literatür anlamında bir devamı olan Yahudilik ile; coğrafya, kültür ve dil anlamında etkilendiği Grek geleneklerinin etkisi görülmektedir. Yahudi mistisizmin temelinde yer alan "merkabah"¹⁷ geleneğinin Hristiyanlığa geçmesi, İsa'nın dirilişi ve Pavlus'un vizyonları gibi fenomenlerin Yahudi mistisizmde yer alan ritüeller ile benzerliği bu etkinin izlerini taşımaktadır.¹⁸ Diğer taraftan Grek mistisizmde belli bir dereceyi geçenler (inisiye olanlar) için kullanılan mistik kavramının Hristiyanlığa Grek mistisizminden geçtiği ileri sürülmüştür. Grek geleneğindeki yetkin olanlar ile olmayan arasındaki derece farkının zamanla Hristiyan mistisizmi için de kullanılır olması dikkat çekicidir. Bu açıdan mistisizmin Hristiyanlığın kendi iç dinamikleri kadar, Yahudi ve Grek mistik geleneklere dayanan dış unsurlarla şekillendiği ileri sürülmüştür. Bu açıdan öncelikle Grek mistisizmi, ardından Yahudi mistik geleneğinin hangi açılardan Hristiyan mistisizmine etki ettiği analiz edilmeye çalışılacaktır.

1.1. Grek-Roma Geleneği

Hristiyanlığın yayıldığı alanlardaki etkisi hem de Hristiyan yazarların düşüncelerine teorik olarak kaynaklık etmesi açısından Grek ve Roma geleneklerine yoğunlaşmak gerekmektedir. Hristiyan mistiklerin kendilerini Grek geleneğindeki gibi yetkin ve seçilmiş olarak görmeleri, sakramentlerin gizemsel yönü ile Grek ritüellerinin benzerliği Hristiyan mistisizmi ile Grek geleneğinin uzlaştığı alanlardır. Mistisizm kavramının etimolojik kökeni ve zamanla kazandığı anlam da Grek mistisizmi ve Hristiyanlık arasındaki bağa dair ipuçlarıdır.

Hristiyanlık ile Grek-Roma mistisizmi arasındaki etkileşim için öncelikle mistisizm kavramı üzerinde durmak gerekmektedir. Mistisizm kavramının Grekçede "gözleri ve dudakları kapamak" anlamında kullanılan "mvω" (*muo*)

15 Sharpe, *Dinler Tarihinde 50 Anahtar Kavram*, 59.

16 Parrinder, *Mysticism in the World Religions*, 14.

17 Merkabah, Yahudi mistik tarihinde, M.S. 200'lerden MS. 1000'lere kadar devam eden süreçte Yeni Platonculuğun ve İslam tasavvufunun etkisinin de görüldüğü döneme verilen addır. Erken Yahudi mistisizminin bir parçası olan bu gelenek özellikle Eski Ahid'in Hezekiel bölümünde geçen göklerin açılması ve yeryüzüne inan Tanrı'nın tahtını anlatan vizyonlara dayanmaktadır.

18 Kürşad Demirci, *Yahudi Mistisizmi veya Kabalacılık-İnançlar ve Tarih* (İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2015), 63.

kelimesine dayandığını, bu açıdan henüz yetkin kabul edilmeyenlere kapalı olan bu sırrın gizli kalmasını ifade etmek için kullanıldığını belirtmiştik. Grek geleneği gibi sır dinlerinin bu sessiz kalma ilkesi bahse konu olan gelenekler hakkında araştırma yapanların da zorlanmasına sebep olmuştur. Onlar bu bilgilere ulaşmak için şairlerin dizelerine ve felsefi konulu metinlere müracaat etmişlerdir.¹⁹ Gizli bilgilerin korunmasına vurgu yapan “mistik” kelimesi Grek-Roma geleneğinde Dynosios, Persophone ve Demeter gibi Ana Tanrıçalar için yapılan yenilenme törenlerinin ayrıntılarının tam manası ile bilinemesi *μυστήριο* (*musterio*) anlamında kullanılmıştır.²⁰ Böylece, mistisizm Antik Yunan ve Roma geleneğindeki ritüellerde üyelerin uygulamalar hakkında gözlerini ve dudaklarını kapatmaları gereken bir sır olarak kabul edilmiştir. Homeros ve sonrası dönemde bu törenler daha resmi bir hal almaya başlamış, hasat zamanın başlaması ve baharın yeniden canlanması hatırına kutlanan Eleusis gibi gizemler daha etkin olmuştur.²¹ Eleusis²² kültüründeki ritüellerde *μυστήριο* (*musterio*) kavramı sadece o kültün müntesiplerine açık olup, diğerlerinin vakıf olamayacağı bir sır anlamında kullanılmıştır.²³ Eleusis kültürüne yeni katılan adaya verilen “*mystes*” unvanı ve genellikle önde gelen ailelerin öncülük ettiği ve öğretmen anlamına gelen “*mystagogos*” kavramları da bu derece farkını ifade etmektedir.²⁴ Kelime, bu anlamıyla seçkin kişiler dışında anlamını herkesin kavrayamayacağı bir bilgi türüne dönüşmüştür.²⁵ Aynı zamanda bu gnostik bilgi vaftiz benzeri törenlerde, evlilik merasimlerinde veya toplu bir yemeğe iştirak etmeleriyle üyelerin daha ileri seviyelere erişmeleri anlamında algılanmıştır.²⁶ Dolayısıyla bu antik geleneklerde gizemler sadece

-
- 19 Çiğdem Dürüşken, *Roma'nın Gizem Dinleri: Antikçağ'da Yaşamın ve Ölümün Bilinmesine Yolculuk* (İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2000), 12.
- 20 Parrinder, *Mysticism in the World Religions*, 8.
- 21 Dan Cohn ve Lavinia Cohn Sherbok, *Jewish and Christian Mystics an Introduction* (New York, Continuum Publishing Company, 1994), 2.
- 22 Eleusis gizemleri Demeter ve kızı Persephone gizemlerinin bir devamı niteliğindedir. Yunanistan'ın saygın dinsel kutlamalarının başında yer alan bu gizemler her yıl düzenlenirdi. Erken Miken dönemine tarihlenen bu kutlamalar, Atina'nın yaklaşık 22 kilometre batısında Eleusis'te ikibin yıl kadar varlığını sürdürmüştür. Eleusis kentinde, M.Ö. 5. yüzyılda Yunanistan'ın çeşitli kentlerinden- daha sonra Roma'dan- yola çıkan halk Eleusis'e kadar kutsal hac yolculuğuna çıkar ve buraya ulaştıklarında gizli törenlere katılırlardı. Ayrıntılı bilgi için bk. Dürüşken, *Roma'nın Gizem Dinleri*, 116-117.
- 23 Batuk, *Assisili Francis ve Hıristiyan Mistisizmi*, 29.
- 24 Dürüşken, *Roma'nın Gizem Dinleri*, 117.
- 25 Gizem yeminini bozmak en büyük suç olduğu için, kişiler, tanrıçanın tapınağının içindeki kutsal mekânlarda bulunan şeyler hakkında bilgi sızdırmamayı bir onur sayarlar. Herodot'un Yunanlıların sonbahar mevsiminde Demeter için düzenledikleri *Thesmophoros* adı verilen gizemlerin gizli tutulması gerektiğini söylemesi ve Aristoteles'in *Nikomakhos'a Etik* eserinde Aeschylus'un trajedilerini anlatırken Eleusis gizemlerindeki gizleri açıkladığı için hayatını kaybetme tehlikesiyle karşılaşması bu sırrın saklanmasıyla yönelik önemi göstermektedir. Dürüşken, *Roma'nın Gizem Dinleri*, 117.
- 26 Dan ve Lavinia Sherbok, *Jewish and Christian Mystics an Introduction*, 2.

üyelere mahsus bir hal alarak yaygın halk inançlarından farklılık arz etmektedir.²⁷ İşte bu sır ve gizem gibi kavramlar ve bunların ifade ettiği derece farkı, Hristiyan literatürüne aktarıldığında, artık pagan dünya ile Hristiyanlar arasındaki ayrımın yanında, sıradan inananlarla uzmanlar arasında da bir ayrım ortaya çıkmaya başlamıştır.²⁸ Zira mistiklerin diğer inananlardan üstün bir dereceye sahip olduğuna dair bir düşünce, Hristiyanlığın ilk dönemlerinde pek görülmemektedir. Çünkü Hristiyanlık, insanları kazanma hedefinin yoğunlaştığı ilk dönemlerde her sınıf ve zümreden insanlara bu dini yayma gayesi taşımıştır. Aynı şekilde İncil’de, inananlar arasında iki sınıf ayrımı ya da Tanrı ile birliği hedefleyenlerin doğru yola yakın olduğuna dair bir yaklaşım olmadığı görülmektedir.²⁹ Diğer bir ifadeyle sıradan bir inanan ile mistik bir usta arasında keskin bir ayrım bulunmamaktadır.³⁰ Ancak yaşanan bu etkileşim sürecinden sonra bu farklılık zamanla daha derinleşmiştir. Bugün bile Hristiyanlığın dış halkasını oluşturan sıradan inananlar ile iç halkasını oluşturan mistiklerin derece farklılığı dile getirilmekte, gelecekte mistik Hristiyanlığın kuvvetlenmesi adına çalışmalar yapılması gerektiğinin altı çizilmektedir.³¹

Dolayısıyla Hristiyanlık, Grek-Roma gelenekleri ve sır dinleri ile karşılaştığında bu geleneklerdeki kavramlara daha aşina olmuştur. Bu süreçle beraber Hristiyan düşünürleri, Eleusis ve benzeri kültlerin terminolojisi kullanmaktan geri durmamıştır.³² Grek kültüründe sıradan insanlardan ziyade seçkinlerin anlayacağı sırlar için kullanılan “*mysterium*” kavramı ile eşdeğer mistik bilginin Hristiyanlıkta yer edinmesi, İsa’nın ilahi gizemlerin ustası olarak anılması, Hristiyanlığın, Grek mistisizminden ödünç aldığı mistik öğelere örnek gösterilmiştir.³³ İlk Hristiyan yazarlardan Clement ve Origen de bu etkileşimi yaşamış ve Hristiyan inançlarını açıklamada ve ritüelleri tasvir etmede Grek gizem terminolojilerin kullanmışlardır.³⁴ Benzer şekilde Hristiyan mistisizminin önemli isimlerinden biri olan Sahte Dionysius, Grek mistisizminde kullanılan “*divinization*” (ilahi olana benzeme) kavramını kullanmış böylece Hristiyan ve Grek düşüncesini birleştiren yaklaşımları ile Hristiyan mistisizminin gelişmesine etki etmiştir.³⁵

27 Parrinder, *Mysticism in the World Religions*, 185.

28 Parrinder, *Mysticism in the World Religions*, 186.

29 Parrinder, *Mysticism in the World Religions*, 185.

30 Parrinder, *Mysticism in the World Religions*, 9.

31 H. Spencer Lewis, *Mystical Life of Jesus* (California: Rosicrucian Order, 1929), 125.

32 Parrinder, *Mysticism in the World Religions*, 9.

33 Parrinder, *Mysticism in the World Religions*, 9.

34 T. Ó. Fiach, “Clement of Alexandria,” *New Catholic Encyclopedia Second Edition* (Washington: The Catholic University of America, 2003), 3:797; Denise Lardner Carmody ve John Tully Carmody, *Mysticism: Holiness East And West* (New York: Oxford University, 1996), 199.

35 King, *Christian Mystics: Their Lives and Legacies Through the Ages*, 26.

1.2. Yahudi Mistisizmi

Hıristiyan mistisizmin yapı kazanmasında etkili olan diğer bir gelenek Yahudi mistisizmidir. Zira Eski Ahit çerçevesinde aynı kutsal metinlerden beslenmenin yanında, Hıristiyanlık ile hem coğrafi hem de tarihsel açıdan aynı zemini paylaşması bu etkileşimi kuvvetlendirmiştir. Hatta İsa ve Pavlus'un birer Yahudi olduğu gereğinden yola çıkarak, Avrupa ruhani hayatının diğer bir ifade ile Hıristiyan mistisizminin rahminin Yahudilik olduğu ifade edilmiştir.³⁶ Yahudi mistisizmi genelde Kabala ile özdeş kabul edilen bir gelenek olsa da Yahudi mistisizminin İkinci Tapınak Döneminden beri devam eden bir hareket olduğu ve bu açıdan da İsrail tarihi kadar kadim olduğu vurgulanmaktadır.³⁷ Yahudi mistisizmi, Antik İran, Grek ve Mezopotamya kültürlerinin etkisiyle Ortaçağ'da ön plana çıkmış ve 18. yüzyıllardan bugüne kadar şekillenmiştir.³⁸

Mistik Yahudi geleneğinin tanınmış kavramlarından biri, Yeni Platoncu felsefe ile Kabalacı geleneğin bir araya gelmesi ile oluşan "sefirot kuramı"dır.³⁹ Sefirot teorisine göre, Tanrı kainatı aşama aşama yaratmak yerine, farklı aşamalarda kendi nurunu, sefiralara (kap) yönlendirmiştir. Bu düzen her bir sefiranın dolması ile aşağıdaki sefiraya geçen bir havuz gibi tanımlanmıştır.⁴⁰ İslam düşüncesinde bir nevi sudur teorisini andıran sefirot inancı, her bir sefirotun aşağıya akması böylelikle Tanrı'nın nurunun yaşadığımız dünya alemine inen bir merdiven gibi aktarılması şeklinde tasavvur edilmiştir. Bu Tanrı'nın kendini dışa açması anlamındaki kozmolojik süreç birçok Hıristiyan mistiğin düşüncesine etki etmiştir. Örneğin 12. yüzyıl mistiklerinden Bingenli Hildegard vizyonlarında on sefirot kuramına benzer şekilde Tanrının kendini dışarıya açması ve bilinmeyen ilahi doğasını dışarıya yansıtması şeklinde ifadeler kullanmış ve eserlerinde bu düşüncesini çok canlı imgelerle resmetmiştir.⁴¹

Yahudi mistisizminin Hıristiyan mistisizmin gelişmesinde etki ettiği noktalardan birisi de *Adam Kadmon*⁴² düşüncesidir. "Semavi Âdem" olarak karşımıza çıkan Adam Kadmon, Gnostik gelenekte *protoantropos* (ilk insan), olarak

36 Dion Fortune, *Mistik Kabala*, çev. Murat Sağlam (İstanbul: Hermes Yayınları, 2006), 12.

37 Moshe Idel, "Kabbalah," *The Encyclopaedia Judaica* (Jerusalem: Keter Publishing House, 2007), 11:587.

38 Demirci, *Yahudi Mistisizmi*, 9.

39 Kürşad Demirci, "Yahudi Mistisizminin Temel Özellikleri ve Gelişimi," *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 1, sy. 4 (2012): 10.

40 Fortune, *Mistik Kabala*, 61.

41 Gisela Hommel, "Hildegard von Bingen," *European Judaism: A Journal for the New Europe* 21, sy. 1 (1987): 25.

42 Bk. Gershon Scholem, "Adam Kadmon," *The Encyclopaedia Judaica* (Jerusalem: Keter Publishing House, 2007), 1:376-377.

bilinmekte, Hristiyan geleneğinde ise İsa ile özdeşleşmektedir.⁴³ Bu özdeşliğe Pavlus I. Korintliler'e mektubunda şöyle işaret etmiştir:

Nitekim şöyle yazılmıştır: "İlk insan Âdem yaşayan can oldu." Son Âdem ise yaşam veren ruh oldu. Önce ruhsal olan değil, doğal olan geldi. Ruhsal olan sonra geldi. İlk insan yerden, yani topraktan. İkinci insan göktendir. Topraktan olan insan nasılsa, topraktan olanlar da öyledir. Göksel insan nasılsa, göksel olanlar da öyledir. Bizler topraktan olana nasıl benzediysek, göksel olana da benzeyeceğiz.⁴⁴

Benzer şekilde erken Kabalacı gelenekte kullanılan ve yüce kişi anlamına gelen *Adam Elyon* ve İlahi Bilgelik anlamına gelen *Adam Gadol* kavramlarının⁴⁵ Hristiyan mistisizminin büyük temsilcileri tarafından kullanılması bu etkileşime örnek sayılabilir. Diğer taraftan Hristiyan gruplarla Yahudi mistiklerinin aynı ortamı paylaşmaları, İsa'nın yeniden dirilişi, Pavlus'un vizyonu gibi fenomenlerin Yahudi mistik geleneğinden etkilenmesine yol açmıştır.⁴⁶ Pavlus'un Şam yolunda eşekten düşmesi ile yaşadığı mistik deneyim, merkabah mistisizminin Pavlus aracılığıyla Hristiyanlıkta yer edindiğini göstermektedir.⁴⁷ Yine bu vizyonu anlatmakta kullanılan terminoloji Hezekiel'in merkabah mistisizmine dair izler taşımaktadır.⁴⁸ Diğer taraftan Musa ve İlyas'ın dağ zirvelerinde yaşadığı mistik hallerin benzer şekilde İsa tarafından çölde tatbik edildiği dile getirilmiştir.⁴⁹ Bu doğrultuda Hristiyan yazarlar, bir mistiğin Kutsal Ruh'u hissetmek amacıyla olduğunu, bu eylemin Kitab-ı Mukaddes'te geçen İlyas'ın (*Elijah*) izini takip etmek olduğunu belirtmişlerdir.⁵⁰ Böylece Hristiyan mistisizmi açısından merkez konumda olan İsa'nın mistik tecrübelerinin eski peygamberlerin mistik yolundan giderek onları taklit etmek olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır.

Ayrıca Hristiyan mistikleri eserlerinde Eski Ahit metinlerini referans olarak kullanmışlardır. Hristiyan mistisizminin, mistik referanslar açısından temel metinleri *Ezgiler Ezgisi*, *Ester*, *Hezekiel*, *Daniel* ve *Mezmurlar* gibi kitaplar olmuştur. Mistik öğelerin yoğunluğu açısından bu metinler Clement, Origen, Aziz Antonius, Dionysius, Augustinus, Hildegard ve Meister Eckhart gibi birçok mistik tarafından kullanılmıştır. Bu bir bakımdan Hristiyan mistisizmin sağlam bir zemine oturması açısından elzemdir. Böylece Hristiyan mistisizmi kendi kökeninin Kutsal Kitaba dayandığını göstererek ona meşruiyet gücü

43 Demirci, *Yahudi Mistisizmi*, 30.

44 I. Korintliler 15/45-50.

45 Scholem, "Adam Kadmon," 377.

46 Demirci, *Yahudi Mistisizmi*, 63.

47 Demirci, *Yahudi Mistisizmi*, 66.

48 Demirci, *Yahudi Mistisizmi*, 66.

49 Lewis, *Mystical Life of Jesus*, 127.

50 Scott, *Aspects of Christian Mysticism*, 6.

kazandırmaya çalışmıştır. Yahudi mistisizmde Tanrı ve insan arasındaki çeşitli araçlarla sağlanan iletişim, Hıristiyanlıkla beraber İsa, Meryem ve Kutsal Ruh gibi araçlara dönüşmüş, böylece Hıristiyanlığın Yahudilikten miras aldığı ilkeler arasına mistisizm de eklenmiştir.

2. Hıristiyan Mistisizminin İç Dinamikleri: İsa, Pavlus ve Yeni Ahit Metinleri

Bütün bu örnekler Hıristiyanlığın kadim mistik geleneklerden etkilendiğini ortaya koysa da, Hıristiyanlığın Yeni Ahit, İsa ve Pavlus gibi temel dinamiklerinin de mistik ifadeler barındırdığı ileri sürülmüştür. Bu iddia Hıristiyan mistisizminin İsa ve Yeni Ahit merkezinde referans bularak meşruiyet kazanması adına gerekli bir adım olarak görülmüştür. Bu doğrultuda bazı düşüncüler, İsa'nın kendisinde mistik unsurlar ve mistik bir ruhun varlığı tespit edilmedikçe, Hıristiyanlığı mistik bir din olarak adlandırmanın doğru olmayacağını, mistisizmin İsa'nın dinine giren yabancı bir madde olması halinde İsa'nın takipçileri için kayıtsız şartsız destek verilmesi gereken bir şey olmayacağını belirtmişlerdir.⁵¹ Bu açıdan Hıristiyan mistisizminin kendi iç dinamiklerini ortaya koyma adına bu başlık altında İsa'nın ilk mistik lider olarak kabul edilmesi ve Yeni Ahit metinlerinde geçen mistik referanslar tartışılacaktır.

Hıristiyan mistisizminin meşruiyeti açısından en önemli unsur, şüphesiz İsa'dır. Bu açıdan Hıristiyan geleneğindeki mistisizmin köklerini, İsa'nın kendi yaşamında aramak gerekmektedir.⁵² İsa'nın Hıristiyanlıktaki konumu, bu dindeki mistik yapının şekillenmesinde büyük rol oynamaktadır. İsa'nın doğumu, yaşantısı yanında ölümüyle birlikte insanların günahları için kendisini feda eden "Tanrı oğlu" imajı, Hıristiyan mistisizmde öne çıkmıştır. Hıristiyan mistik gelenekte iyice belirginleşen Mesih'in Tanrı oğlu olarak kabulü ve kendini kurban etmesi, Hıristiyan mistisizmini, Mesih'in sadece dünyevi krallığın lideri olarak görüldüğü Yahudi düşüncesinden ayırmaktadır.⁵³ İncillerde, İsa'nın, fani insanı, sonsuz bir hayata kavuşturmak için kendini feda eden birisi olduğunu, Tanrı'nın insanla bir olmayı amaçladığını ve amaç doğrultusunda Mesih'in ruhunun da gerçek ulûhiyete kavuştuğu gibi mistik ifadeler kullanılmıştır.⁵⁴ Diğer taraftan Hıristiyan mistikler, İsa'nın ikinci gelişesi ile oluşacak Tanrı Krallığında acıların ve sıkıntıların biteceğine dair apokaliptik düşünceler geliştirmişlerdir. 4. yüzyıldan itibaren yaklaşan son konusunda tedirginlik yaşayan ve bir lider öncülüğünde Tanrı'nın yolunda olmak

51 John W. Buckham, "The Mysticism of Jesus and of Paul," *Biblical World* 41, sy. 5 (1913): 309.

52 Paul Oliver, *Mysticism: A Guide for the Perplexed* (New York: Continuum, 2009), 79.

53 Richard Tarnas, *Batı Düşüncesi Tarihi: Antik Yunan'dan Modern Döneme*, çev. Yusuf Kaplan (İstanbul: Külliyat Yayınları, 2011), 1:208.

54 Tarnas, *Batı Düşüncesi Tarihi: Antik Yunan'dan Modern Döneme*, 207.

için çabalayan münzevi asketikler artmıştır. Bu münzevilerin, dış dünyanın kötülüklerinden sakınarak Tanrı ile bir olma idealleri, bedenlerini ve nefislerini kontrol altına alma düşünceleri, mistik Hristiyanlığa güç katmıştır. Bu düşünceler ruhun mükemmelleşmesi adına kurulacak manastır hayatının temellerini atmıştır.⁵⁵ Dolayısıyla Hristiyan mistisizminin merkezinde bizzat İsa'nın hayatının ve öğretilerinin yer aldığı ileri sürülmüştür.

Pavlus'un Grek gizemlerini bildiğinden yola çıkarak, mistisizmin Hristiyanlığa onun sayesinde girdiği düşünülse de,⁵⁶ bizzat İncil metinlerinde Tanrı'da bir olmaya dair imalar bulunmaktadır. İnciller, Hristiyan mistikler tarafından, İsa'daki mistik olgulara işaret eden, onun ilahi varlık hakkındaki derin mistik düşüncelerini yansıtan metinler olarak kabul görmüştür. Bu doğrultuda İncillerde anlatılan tarihsel İsa'nın mistik yorumlarına başvurmanın, insanın kökenini, günümüzdeki durumunu ve Hristiyanlığın bugünkü kaderini anlamada zaruri bir durum olduğu savunulmuştur.⁵⁷ Bu düşünceye göre Tanrı'yı aramaya dair ilk referansları İsa'nın sözlerinde bulmak mümkündür. Örneğin Matta 5/48' de geçen "Bu nedenle, göksel Babanız yetkin olduğu gibi, siz de yetkin olun." ifadesi buna örnek olarak gösterilmektedir.⁵⁸ Grekçe metinde geçen *τέλειός* (*teleios*) kelimesi, Türkçede mükemmelleşmek, diğer bir deyişle "kemale ermek" olarak çevrilebilir.⁵⁹ Böylece İsa'nın sözlerinin ruhsal anlamda daha etkin olan ve Tanrı'yı idrak etmek noktasında daha önde olan havariler tarafından daha iyi anlaşılacağı savunulmuştur. Pavlus'un mektup-

55 King, *Christian Mystics: Their Lives and Legacies Throught the Ages*, 20.

56 Buckham, "The Mysticism of Jesus and of Paul," 311.

57 William Kingsland, *An Anthology of Mysticism and Mystical Philosophy* (London: Methuen&Go. Ltd, 1927), 42.

58 King, *Christian Mystics: Their Lives and Legacies Throught the Ages*, 12. Kelimenin geçtiği yerler için bk. 1. Korintliler 2/6; 14/20; Efeslilere Mektup 4/13; Kolosililere Mektup 1/28. İsa'nın sıradan inananlar ile Tanrı'yı direk anlayabilecek deruni bilgilere sahip olanların arasındaki farkı dile getirdiği örnekler olarak ileri sürülen metinler ise şunlardır: "Öğrencileri gelip İsa'ya, "Halka neden benzetmelerle konuşuyorsun?" diye sordular. İsa şöyle yanıtladı: "Göklerin Egemenliğinin sırlarını bilme ayrıcalığı size verildi, ama onlara verilmedi. Çünkü kimde varsa, ona daha çok verilecek, bolluğa kavuşturulacak. Ama kimde yoksa elindeki de alınacak." Matta 13/10. "Tanrı'nın Egemenliğinin sırrı sizlere açıklandı, ama dışarıda olanlara her şey benzetmelerle anlatılır." Markos 4/11. "İsa, Tanrı sözünü birçok benzetmeyle halkın anlayabildiği ölçüde anlatırdı. Benzetme kullanmadan onlara hiçbir şey anlatmazdı. Ama kendi öğrencileriyle yalnız kaldığında, onlara her şeyi açıklardı." Matta 4/33-34.

59 "τέλειός" kelimesi esasında Grek kültüründe kurban edilmek için düşünülen hayvanın ya da nesnenin saflığını ifade etmek için kullanılmaktadır. *τέλειός άνήρ* (*teleios aner*) şeklindeki kullanım ise "olgun," "kemale ermiş" kişi anlamına gelmektedir. Grek felsefesinde Zeus'un mükemmelliği için de kullanılan bu kavram Parmenides, Platon ve Aristoteles gibi birçok Antik düşünürün eserlerinde kullanılmıştır. Bu kavramla ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Patrick J. Hartin, *A Spirituality of Perfection: Faith in Action in the Letter of James* (Minnesota: The Liturgical Press, 1999), 17-25.

larında da olgun kişiyi ifade eden bu kelime, daha sonra mistik bir olgunlaşmayı işaret eder bir şekilde Hıristiyan ruhaniyetindeki yerini almıştır.⁶⁰ Günümüzde de mistik Hıristiyanlık bu bakış açısını devam ettirmektedir. Bu sıraların Hıristiyanlığın iç halkasını oluşturan mistikleri ifade ettiği, dış halkanın ise bu cümlelerin zahiri anlamlarını tasavvur eden sıradan inananlara özgü olduğu ifade edilmektedir.⁶¹

İsa'yı mistik bir lider olarak görenler, İncil metinlerinde başka deliller de olduğunu dile getirirler. Bu delillerin çoğunda İsa'nın yaşamındaki olayların mistik yorumları egemendir. Mistiklere göre, İnciller her yerde bulunan içkin bir Tanrı varlığından bahsetmiş ve bunu İsa'da kişileştirmiştir.⁶² Onlara göre bu metinler, İsa'yı Tanrı ve Kutsal Ruh'un gücü ile dolu olan bir kişi olarak sunarlar. Suyun içinde yükselmesi, Tanrı'nın ruhunun göklerden inmesinde ve ona seslenmesinde bu mistik izleri görmek mümkündür. İncillerin mistik yorumlarına göre İsa'nın çeşitli hastalıkları tedavi etmesi, toplumdan dışlanan kişilerle teması, felçlileri, körleri, kanamalı hastaları, ölümcül hastalığa yakalananları iyileştirmesi ve ölüleri diriltmesi onun mistik bir lider olduğuna delil sayılmıştır.⁶³ İsa ve Tanrı arasındaki yakın bağın, Kutsal Ruh aracılığıyla Pentikost günü⁶⁴ diğer inananları da etkisine alan bir güç olarak kabul görmüştür. Bu durum Elçilerin İşleri 2/2'de şu şekilde anlatılmaktadır:

Pentikost Günü geldiğinde bütün imanlılar bir arada bulunuyordu. Ansızın gökten, güçlü bir rüzgârın esişini andıran bir ses geldi ve buldukları evi tümüyle doldurdu. Ateşten dillere benzeyen bir şeylerin dağılıp her birinin üzerine indiğini gördüler. İmanlıların hepsi Kutsal Ruh ile doldular, Ruh'un onları konuştuğu başka dillerle konuşmaya başladılar.

Buradan yola çıkarak Fanning, Hıristiyan inancının Kutsal Ruh'un etkisiyle, diğer bir ifade ile mistik bir müdahale ile yayıldığını ileri sürmüştür.⁶⁵ Kutsal Ruh'un bu mistik etkisine dair diğer bir örnek ise, Samiriler ile olan temastır. Elçilerin İşlerinde bu örnek şu şekilde anlatılmaktadır:

Yeruşalim'deki elçiler, Samiriye halkının, Tanrı'nın sözünü benimsemiş olduğunu duyunca Petrus'la Yuhanna'yı onlara gönderdiler.

60 Benjamin J. Ribbens, *Levitical Sacrifice and Heavenly Cult in Hebrews* (Boston: Walter De Greyter, 2016), 245; Erasmo Leiva-Merikakis, *Fire of Mercy, Heart of the Word: Meditations on the Gospel According to Saint Matthew* (San Francisco: Ignatius Press, 1996), 1:240.

61 Lewis, *Mystical Life of Jesus*, 125.

62 Parrinder, *Mysticism in the World Religions*, 142.

63 Steven Fanning, *Mystics of the Christian Tradition* (London: Taylor & Francis e-Library, 2005), 15.

64 "Pentikost," Ellinci anlamına gelir. Paskalya bayramından sonra 50. günde kutlanan bayramdır. Bu günün, İsa'nın göğe yükselişinden sonra, kutsal ruhun havarilerin üzerine geldiği gün olduğuna inanılır.

65 Fanning, *Mystics of the Christian Tradition*, 17.

Petrus'la Yuhanna oraya varınca, Samiriyeli imanlıların Kutsal Ruh'u almaları için dua ettiler. Çünkü Ruh daha hiçbirinin üzerine inmemişti. Rab İsa'nın adıyla vaftiz olmuşlardı, o kadar. Petrus'la Yuhanna onların üzerine ellerini koyunca, onlar da Kutsal Ruh'u aldılar.

Petrus ve Yuhanna'nın ellerini onların üzerine koymaları, havarilerin Kutsal Ruh'u mistik bir şekilde başkalarına aktarmaları olarak kabul edilmiştir.⁶⁶ İsa vasıtasıyla gelen bu Kutsal Ruh'un havarilere de etki ettiği, onların kimi zaman kör, topal ve felçli hastaları iyileştirdikleri hatta ölüleri dirilttikleri dile getirilmiştir.⁶⁷ Bu açıdan Kutsal Ruh, Hristiyan mistikleri tarafından Tanrı'nın gücünü yansıtan, tefekkür ve dua ile kendilerine güç veren, ruhsal aydınlanmalarını artıran ve böylelikle onları Tanrı'ya yaklaştıran bir aracı olarak kabul edilmiştir.⁶⁸

Mistik geleneklerde oldukça öne çıkan bir tema olan aşk kavramı da, İsa'nın bir mistik olduğuna delil olarak ileri sürülmüştür. Nitekim İsa için aşk, kendini kurban ettiği hayatın motive edicisi ve Tanrı'nın buyruklarının en üstünüdür. Dolayısıyla mistik düşüncenin karakteristik bir özelliği olması hasebiyle aşk, İsa'nın seçkinliğini ifade etmektedir.⁶⁹ Bu açıdan, İsa mistik bir aşık ile özdeşleştirilmiştir. İsa aşkına dayalı mistik bağ, İsa'nın hayatını yorumlama biçimine de etki etmiştir. Mistikler, İsa'nın İncillerdeki Yahudilerin şeriatı işlevsiz hale getirmelerine kızarak, insanlar arasında sevgiyi, ilahi aşkı yaymaya çalıştığını hatta insanları kurtarma adına kendini feda ettiğini belirterek kurtuluşun yolunu içkin, manevi bir yol takip etmekte olduğunu savunmuşlardır. Mistikler, İsa'nın formel dini kurallardan ziyade, Tanrı ve Kutsal Ruh sevgisini aşılama çalıştığı ifade edilmiştir.⁷⁰ İncil yazarları diğer taraftan İsa'nın zihni atmosferinin Tanrı bilinci ile sarmalandığını göstermeye çalışmışlardır. Ayrıca mistikler İsa'nın insanların günahkâr doğaları nedeniyle çarmıha gerildiğini, böylece her bir insan için ölümü yendiğini, insanları bedeninin sınırlı dünyasından sonsuz olan Tanrı'ya ulaştırdığını düşünmüşlerdir.⁷¹

Mistiklerin vizyonlarında ve apokaliptik haberlerinde de kendilerini özdeşleştirdikleri bir İsa vardır. Kendi ölümünü bilmesi, Petrus'un inkârı, Yahuda İskaryot'un ihaneti gibi birtakım öngörülere sahip olması, gelişmiş irfani bilgisi ve muhakeme gücüne sahip olması, birçok mistiğin kendisini İsa

66 Fanning, *Mystics of the Christian Tradition*, 17.

67 Fanning, *Mystics of the Christian Tradition*, 17.

68 Oliver, *Mysticism: A Guide for the Perplexed*, 82.

69 Buckham, "The Mysticism of Jesus and of Paul," 311.

70 Fanning, *Mystics of the Christian Tradition*, 16.

71 Kingsland, *An Anthology of Mysticism and Mystical Philosophy*, 42.

gibi görmesine sebep olmuştur.⁷² Diğer bir ifade ile mistikler kendi vizyonlarına, İsa'nın hayatı merkezinde kutsal bir tescil hüviyeti kazandırmışlardır. İsa'nın kötürüm insanları tedavi etmesi, cin ve şeytanın musallat olduğu insanları iyileştirmesi ve hastalara şifa vermesi mistikler için önemlidir. Zira Hıristiyan mistikler kendilerini İsa'nın halefleri olarak görüp, onun şifacı karakterini yaşatan kişiler olarak benimsemişlerdir. Öyle ki Ortaçağ'da insanların şeytan ve cinlerin şerrinden ancak mistik liderlerin kurtaracağı düşünülmüştür.⁷³ Bingenli Hildegard'a gelen çok sayıda hasta ve Assisili Francis'in tedavi ettiği cüzzamlılar mistiklerin şifacı karakterine örnek sayılabilir. Hıristiyan mistisizm tarihinde, mistiklerin bu şifacı karakteri ve toplumdan dışlanan insanlarla teması düşünüldüğünde, mistiklerin izinden gittiği bir İsa karakteri karşımıza çıkmaktadır.

İsa'nın çölde, dağda ve öğrencilerinin bahçesinde saatlerce yalnız kalması, Tanrı ile bir olmanın kutsal zamanları olarak kabul edilmiştir.⁷⁴ Onun burarlarda yaptığı tefekkür ve çöldeki halleri birer mistik tecrübe olarak kabul edilmiştir.⁷⁵ Benzer şekilde İsa'nın, şeytanın vesveseleri ile yüzleşmek için kırk gün çöle çekilmesi ve Galile'ye Ruh'un gücü ile dönmesi ve insanları İsayah'ın sözlerini okuyarak uyarması⁷⁶ mistik bir referans olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca mistik literatürde oldukça etkin olan "yedi" ve "kırk" günlük yalnızlıkların İsa tarafından tatbik edildiğinden hareketle İsa'nın mistik nefis terbiyesini uygulayanların başında geldiği ileri sürülmüştür.⁷⁷

Hıristiyan mistikler için İnciller, içsel bir aydınlanma ile Tanrı'nın direk bilinebileceğini ifade eden, havarilerin sahip olacağı gizemlerden oluşan kralıktan bahseden, İsa ve havarilerinin mistik bilince sahip olduklarını dile getiren metinlerdir.⁷⁸ İncil metinleri, bilgili ve akıllı olanlardan gizlenen şeylerin, üyeliğe kabul edilenlere (inisiye olanlara) açık olduğunu ima etmişlerdir.⁷⁹ Fanning'e göre, Sinoptik İnciller İsa'yı esoterik bilgiler öğreten biri olarak göstermekte ve sıradan dinleyenlerin mesajı algılamasına rağmen, gizli unsurların ancak duruma vakıf olanlara açıldığını ima etmektedir.⁸⁰

Yuhanna İncili ise, Sinoptik İncillerde üstü kapalı, ya da ima şeklinde geçen mistik ifadeleri daha açık şekilde kullanmıştır. Bütün kâinatı, İlahi kela-

72 Fanning, *Mystics of the Christian Tradition*, 15.

73 Jacques Le Goff, *Ortaçağ Batı Uygarlığı*, çev. Hanife ve Uğur Güven (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2017), 173.

74 Buckham, "The Mysticism of Jesus and of Paul," 310.

75 Lewis, *Mystical Life of Jesus*, 125.

76 Luka 4/1-14.

77 Lewis, *Mystical Life of Jesus*, 127.

78 Matta 11/15; Markos 4/9; Vahiy 13/9.

79 Buckham, "The Mysticism of Jesus and of Paul," 310.

80 Fanning, *Mystics of the Christian Tradition*, 16.

mın bir parçası olarak değerlendirmiş, sürekli olarak görünmez şeylerin içerisindeki sembollerden ve içsel gerçekliklerden bahsetmiştir.⁸¹ Bu açıdan Yuhanna İncili'nin, İsa ile Tanrı arasındaki iletişimi oldukça içkin bir şekilde ele aldığı görülmektedir. Yuhanna, İsa ile Tanrı arasındaki birliğin yakınlığını, "İsa'yı kim görse Baba'yı görür, İsa Baba'da Baba İsa'da olarak anlardı." şeklinde ifade etmiştir.⁸² Yuhanna İncili'nin açık şekilde kullandığı bu mistik öğeler Pavlus tarafından da devam ettirilmiş böylece mistik teolojinin Hristiyanlık içinde gelişmesi hızlanmıştır. Örneğin, Yuhanna 15/4'de geçen "Bende kalın, ben de sizde kalayım." ifadesi, İsa ile Tanrı arasındaki birliği ifade eder bir şekilde Pavlus tarafından da kullanılmıştır. Filipililere Mektup 1/2'de geçen "Çünkü benim için, yaşamak Mesih'tir, ölmek kazançtır." ifadesi ile Galatyalılar'a Mektup 2/20'de geçen "Mesih'le birlikte çarmıha gerildim. Artık ben yaşamıyorum, Mesih bende yaşıyor. Şimdi bedende sürdürdüğüm yaşamı, beni seven ve benim için kendini feda eden Tanrı Oğlu'na imanla sürdürüyorum." cümlesi Pavlus'un kendini, İsa ile özdeşleştirmesi, onunla bir olma idealini göstermektedir. Pavlus'un Yuhanna İncili ile benzerlik gösterdiği diğer bir nokta da ruh anlayışıdır. Yuhanna İncili'nin Kelam aracılığıyla ruhun temizlenmesini ve ilahi olana tabi olmakla kutsala eriştiğini belirtmesi ile Pavlus'un ruhun kademeli şekilde Tanrı'ya ulaştığını söylemesi arasındaki benzerlik dikkat çekicidir.⁸³ Bütün bu mistik öğeler göz önüne alındığında Yuhanna İncili diğer Sinoptik İncillere göre mistik referanslar bakımından daha fazla öne çıkmaktadır. Bu açıdan Yuhanna İncili, içerdiği mistik öğelerle "Hristiyan mistisizminin bir tüzüğü" şeklinde yorumlanmıştır.⁸⁴ Ya da Clement'in de ifadesi ile "Ruhsal İncil" olarak kabul edilmiştir.⁸⁵

Ancak İsa'daki bütün bu mistik belirtilere rağmen aksi yönde düşünceler de mevcuttur. İsa'nın hayatı ve kutsal metinlerin mistik şekilde yorumlanmaya müsait olamayacağından hareketle İsa'nın mistik lider olarak görülmesine eleştiriler gelmiştir. Bazı düşünürler, İncillerdeki İsa'nın kullanmış olduğu ifadelerin tam anlamıyla mistik bilinç içermeyeceğini, bunların birer yorumdan öteye geçmediğini belirtmişlerdir. Örneğin Stace, kendi kullanmış olduğu mistik bilinç tanımlamasına göre İsa'nın, tam anlamıyla bir mistik olamayacağını, İncillerin bu açıdan okunmasının mümkün olamayacağını belirtmiştir.⁸⁶ O, Yuhanna İncili'nde geçen "Ben ve Baba biriz." ifadelerinin tarihsel İsa tarafından söylenmesinin mümkün olmadığını hatta İncil yazarının bunu

81 Scott, *Aspects of Christian Mysticism*, 21.

82 Yuhanna 12/45; 14/16-17; 14/24.

83 Scott, *Aspects of Christian Mysticism*, 22.

84 Scott, *Aspects of Christian Mysticism*, 20.

85 Inge, *Christian Mysticism*, 44.

86 Stace, *The Teaching of the Mystics*, 124.

söylemesinin bile İsa'nın mistik olması için yeterli sebep olmadığını ileri sürmüştür.⁸⁷ Bu ifadelerin Upanişadlar, Plotinus, Eckhart ya da Azize Terasa tarafından bizatihi mistik anlamda kullanılmadığını, o yüzden ne İsa'nın ne de İncil yazarlarının mistik olmadığını belirtmiştir.⁸⁸ Stace, İsa'ya göre daha mistik görünen Pavlus konusunda da benzer düşüncelere sahiptir. O, Pavlus'un mistik içerikli ifadeleri olsa bile ona Hıristiyan mistik bir lider tanımı vermenin zor olduğunu söylemiştir. Bunun yanı sıra Stace, Hıristiyan mistisizmi alanında söz sahibi olan ve Pavlus ve dört İncil yazarının ilk mistiklerden olduğunu söyleyen Evelyn Underhill'in bazı Hıristiyan önyargılara sahip olduğunu ifade etmiştir.⁸⁹

Ancak bu eleştirilere rağmen Hıristiyan mistikleri için İsa mistik bir prototip olarak kabul görmeye devam etmektedir. Onlar, dünyanın acı ve ıstıraplarını bir kenara bırakarak, İsa vasıtasıyla uzaklaştıkları Tanrı'ya yeniden kavuşacaklarını umut etmektedirler. Hıristiyanlık ilkelerini ruhani bir bakış açısıyla harmanlayan mistik, İsa ve havarilerinin birer mistik lider olduğunu, Meryem'in, aziz ve azizelerin Tanrı'ya adanan ruhlar olduğunu bilerek onlar gibi yaşama ideali geliştirmiştir. İsa'nın mistik bir lider olarak nasıl algılandığını, Buckham'ın sözlerine yer vererek özetlemek mümkündür.

İsa, başka kimsenin yapmadığı şekilde mistisizm ve etiği, ahlak ile dini birleştirmiştir. Onun mistisizminde, asketik, tartışmalı ve kendinden geçmiş (ekstazik) bir yapı yoktur. "Yılanlar kadar bilge, güvercin kadar zararsız olun." cümlesi tek başına onun olağanüstü zihni yapısını göstermesi açısından yeterlidir. İşte bu cümle mesel, paradoks, etik, rasyonalite ve mistisizm ile sağduyu, üstün duygu, dirayet, feraset ve hayır yapma ile kaynaşmış bir yoğunlaşmayı göstermektedir. O, bütün insanları kendisinde çeken, bu yönüyle bir mistikten daha fazla mistikti.⁹⁰

Sonuç

Mistisizm, anlamı üzerinde ittifak edilmesi zor kavramlardan birisi olarak kabul görmektedir. Zira mistisizmin bizzat dinin özünü oluşturduğunu düşünen mistikler kadar, mistisizmi sadece öznel tecrübelerle dayalı bir alan olduğunu düşünenler ya da resmi din anlayışına ve normlara karşı gelen bir disiplin olarak görenler de olmuştur. Bu kaotik durumun ortaya çıkmasında dini kavramları mutlak surette rasyonel bir süzgeçten geçirme çabaları kadar mistiklerin kendi tecrübelerini dile getirmede yaşadığı zorluklar da etkili olmuştur.

87 Stace, *The Teaching of the Mystics*, 125.

88 Stace, *The Teaching of the Mystics*, 125.

89 Stace, *The Teaching of the Mystics*, 126.

90 Buckham, "The Mysticism of Jesus and of Paul," 311.

Mistisizm, farklı din ve geleneklerde mündemiç olan ve aşkın varlıkla bir olma tecrübesine dayalı düşüncelerden oluşmaktadır. Dinlerin ruhani/manevi boyutunu temsil eden bu mistik gelenekler, kimi zaman dinlerin yayılmasını etkileyen bir güç olurken kimi zaman resmi din anlayışına ters düşerek dışlanmışlardır. Tarihte ortodoksinin merkezi ya da heretikliğin bir temsilcisi olmak arasında gidip gelse de mistik gelenekler geçmişten günümüze insanları etkilemektedir. Öyle ki Hinduizm, Budizm, Teosofi, Kabalacılık ve Sufilik gibi farklı coğrafya ve geleneklerde görülen mistisizm insanlar tarafından takip edilmektedir. Dünyada büyüyen mistik düşünceler doğrultusunda Hristiyanlık da, mistik yönünü öne çıkararak ruhani bir bakış kendisini dönüştürmeye çalışmaktadır. Mistik Hristiyanlık, dünyanın acı ve ıstaplarından tıpkı mistik İsa gibi uzaklaşmayı, Tanrı'ya yeniden kavuşup onunla bir olmayı amaçlamaktadır.

İşte bu makalede Hristiyanlık içerisinde gittikçe etkin olan bu mistik düşüncenin teşekkülünde etkili olan dinamikleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Buna göre Hristiyan mistisizminin oluşmasında çift yönlü bir etkinin varlığı görülmektedir. Bu çift yönlü etkiden kast edilen Yahudi ve Grek mistik geleneklerinden oluşan dış dinamikler ile İsa, Yeni Ahit ve Pavlus'tan oluşan Hristiyanlığın kendi iç dinamikleridir. Hristiyan mistikler, kendi düşüncelerini Ezgiler Ezgisi, Ester, Hezekiel, Daniel gibi Eski Ahit metinlerinden buldukları referanslar ile güçlendirmeye çalışırken diğer taraftan Yahudi mistisizmin temelinde yer alan "merkabah" geleneğinden de faydalanmışlardır. Yeni Platoncu felsefe ile Kabalacı geleneğin birleşiminden oluşan ve Tanrı'nın kendi nurunu, sefiralara (kap) yönlendirdiği üzerine duran sefirot kuramı ile Hristiyan mistiklerinin Tanrı'nın azametini dünyaya yansıtmasına dair düşünceleri arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. Musa ve İlyas'ın dağ zirvelerinde yaşadığı mistik hallerin benzer şekilde İsa tarafından çölde tatbik edildiğini dilen getiren Hristiyan mistikler böylece İsa'nın eski peygamberlerin mistik yolundan giden bir lider olduğunu düşünmüşlerdir. Bunun dışında İsa'nın ölümden dirilişi ve Pavlus'un vizyonları gibi fenomenlerin Yahudi mistisizminde yer alan ritüeller ile benzerliği iki gelenek arasındaki etkileşime dair izler taşımaktadır.

Hristiyan mistisizminin teşekkülüne etki eden diğer bir gelenek ise Grek-Roma geleneğidir. Grekçe kökenli bir kavram olan mistisizm tıpkı Grek geleneğindeki ritüellerde yetkin olma anlamında "seçilmişlik" üzerine vurgu yapması gibi zamanla Hristiyan mistisizmindeki mistiklerin sıradan inananlardan farklılığını dile getirmek için kullanılmaya başlamıştır. İncil'de, İsa döneminde inananlar arasında iki farklı dereceye sahip olan ya da Tanrı ile birliği hedefleyen ruhani kişilerin Tanrı'ya daha yakın olduğuna dair bir yaklaşım görülmemektedir. Diğer bir ifadeyle sıradan bir inanan ile mistik bir usta arasında keskin bir ayırım bulunmamaktadır. Ancak Hristiyanlığın Grek

dünyası ile temasından sonra yaşanan etkileşim süreci bu derece farklılığını zamanla daha da derinleştirmiştir. Günümüzde dahi Hıristiyanlığın dış halkasını oluşturan sıradan inananlar ile iç halkasını oluşturan mistiklerin farklı derecelere sahip olduğu düşüncesinin temelinde bu Grek mistisizminin etkisi görülmektedir. Diğer taraftan sakramentlerin gizemsel yönü ile Grek ritüellerinin benzerliği Hıristiyan mistisizmi ile Grek geleneğinin uzlaştığı alanlardır.

Bütün bu etkileşimlere rağmen Hıristiyan mistikleri için bu geleneğin kökleri bizzat Hıristiyanlığın içindedir. Hıristiyan mistiklerine göre, bu gelenek İsa ve Pavlus gibi önderlere dayanmakta ve bu durum İncil metinleri ile desteklenmektedir. Hıristiyan mistikler İnciller'in İsa'yı Tanrı'nın ve Kutsal Ruh'un ruhu ile dolu olan bir kişi olarak sunduğunu belirtmişlerdir. İsa'nın suyun içinde yükselmesi, Tanrı'nın ruhunun göklerden inmesi, toplumdan dışlanan kişilerle teması, felçlileri, körleri, kanamalı hastaları, ölümcül hastalığa yakalananları iyileştirmesi ve ölüleri diriltmesi onun mistik bir lider olduğuna delil sayılmıştır. Mistikler, İsa'nın formel dini kurallardan ziyade, insanlar arasında sevgiyi, ilahi aşkı yaymaya çalıştığını hatta insanları kurtarma adına kendini feda ettiğini belirterek kurtuluşun yolunu içkin, manevi bir yol takip etmekte olduğunu savunmuşlardır. Nihayetinde Hıristiyan mistisizminin teşekkülünde eklettik bir yapının izleri görülmektedir. Hıristiyan mistisizminin, hem Hıristiyanlığın kendi dinamikleri hem de tarihsel süreçle beraber farklı gelenekler ile etkileşimin bir ürünüdür demek daha doğru bir ifade olur. Bu doğrultuda Hıristiyan mistisizminin oluşmasında İsa, Yeni Ahit ve Pavlus mektupları çerçevesinde yatay; Yahudi ve Grek mistik geleneklerinden etkilenme anlamında da dikey bir etkileşimin izleri görülmektedir.

Kaynakça

- Batuk, Cengiz. *Assisili Francis ve Hıristiyan Mistisizmi*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2012.
- Buckham, John W. "The Mysticism of Jesus and of Paul." *Biblical World* 41, sy. 5 (1913): 309-314.
- Carmody, Denise Lardner ve John Tully Carmody. *Mysticism: Holiness East And West*. New York: Oxford University, 1996.
- Demirci, Kürşad. "Yahudi Mistisizminin Temel Özellikleri ve Gelişimi." *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 1, sy. 4 (2012): 7-18.
- Demirci, Kürşad. *Yahudi Mistisizmi veya Kabalacılık-İnançlar ve Tarih*. İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2015.
- Dürüşken, Çiğdem. *Roma'nın Gizem Dinleri: Antikçağda Yaşamın ve Ölümün Bilinmezine Yolculuk*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2000.
- Ertürk, Ramazan. *Sufi Tecrübenin Epistemolojisi*. Ankara: Fecr Yayınevi, 2002.
- Fanning, Steven. *Mystics of the Christian Tradition*. London: Taylor&Francis e-Library, 2005.
- Fiach, T. Ó. "Clement of Alexandria." *New Catholic Encyclopedia Second Edition*, c. III. Washington: The Catholic University of America, 2003.
- Fortune, Dion. *Mistik Kabala*. Çeviren Murat Sağlam. İstanbul: Hermes Yayınları, 2006.

- Hartin, J. Patrick. *A Spirituality of Perfection: Faith in Action in the Letter of James*. Minnesota: The Liturgical Press, 1999.
- Hommel, Gisela. "Hildegard von Bingen." *European Judaism: A Journal for the New Europe* 21, sy. 1 (1987): 24-28.
- Idel, Moshe. "Kabbalah." *The Encyclopaedia Judaica*, 4 cilt. 11:585-691. Jerusalem: Keter Publishing House, 2007.
- Inge, William Ralph. *Christian Mysticism*. New York: Meridian Books, 1956.
- King, Ursula. *Christian Mystics: Their Lives and Legacies Throught the Ages*. London: Routledge, 2004.
- Kingsland, William. *An Anthology of Mysticism and Mystical Philosophy*. London: Methuen & Co. Ltd, 1927.
- Kutsal Kitap. *Yeni Yaşam Yayınları*. 2008.
- Le Goff, Jacques. *Ortaçağ Batı Uygarlığı*. Çeviren Hanife ve Uğur Güven. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2017.
- Lewis, H. Spencer. *Mystical Life of Jesus*. California: Rosicrucian Order, 1929.
- Liddell, H. G. *Greek-English Lexicon*. Oxford: Oxford University Press, 1996.
- Merikakis, Erasmo Leiva. *Fire of Mercy, Heart of the Word: Meditations on the Gospel According to Saint Matthew*. San Francisco: Ignatius Press, 1996.
- Oliver, Paul. *Mysticism: A Guide for the Perplexed*. New York: Continuum, 2009.
- Parrinder, Geoffrey. *Mysticism in the World Religions*. New York: Oxford University Press, 1976.
- Ribbens, J. Benjamin. *Levitical Sacrifice and Heavenly Cult in Hebrews*. Boston: Walter De Greyter, 2016.
- Scott, William Major. *Aspects of Christian Mysticism*. London: John Murray, 1907.
- Sharpe, Eric J. *Dinler Tarihinde 50 Anahtar Kavram*. Çeviren Ahmet Güç. Bursa: Arasta Yayınları, 2000.
- Scholem, Gershom. "Adam Kadmon." *The Encyclopaedia Judaica*, 4 cilt 1:376-377. Jerusalem: Keter Publishing House, 2007.
- Sherbok, Dan Cohn ve Lavinia Cohn Sherbok. *Jewish and Christian Mystics an Introduction*. New York: Continuum Publishing Company, 1994.
- Stace, Walter. *The Teaching of the Mystics*. New York: The New American Library, 1960.
- Tarnas, Richard. *Batı Düşüncesi Tarihi: Antik Yunan'dan Modern Döneme*. Çeviren Yusuf Kaplan. İstanbul: Külliyat Yayınları, 2011.

Factors Affecting the Formation of the Christian Mysticism

(Extended Abstract)

Halil TEMİZTÜRK*

Mysticism is regarded as one of the concepts which are difficult to alliance on it in the history of religion. Because sometimes mysticism is seen as the right way to reach God, sometimes it is considered synonymous with symbolism, esotericism and occultism. On the other hand, the mystics have some difficulties in describing their own experiences and they are able to summarize this situation as "you never know until you try". Hence, these experiences, based on discernment has been accepted as opposed to rational thoughts and as completely individual experience after the Enlightenment period. Thus the meaning of mysticism has become uncertain and its issues have often been ignored.

The concept of mysticism is based on the Greek word *μύω* which means "to close eyes and lips". The word mystic (*μύστης*) means that the person who has attained the secrets of the divine and has been authorized in the Greek tradition. Thus the mystic was regarded as the person who should keep close his/her mouth and eyes in order to hide this secret. The mysticism that emphasizes secrecy in the Greek tradition have influenced New Platonism and Christianity in progress of time. From this transition period, mysticism has been accepted as an experience which aims to bring back the souls that separated from God in the theistic religions. In the other words, mysticism focus on the relationship between God and man and, especially, on the experience of unity with God in these religions.

Mysticism is a discipline on representing the spiritual direction of religions and it nearly exists in all religions. The mysticism is an old tradition but it still keeps up-to-date. Nowadays, in spite of the fact that people have opted the secular life, mystical structures, which are accepted as a way of salvation by people, have gained importance. Buddhist mysticism, Theosophy, Kabbalism, Sufism and new mystical religious movements have found supporters on the earth. In this respect, Christianity has tried to present itself to its believers by

---

* Res. Asst., Trabzon University Faculty of Theology and Ph.D. Candidate, Sakarya University Institute of Social Sciences (haliltemizturk@gmail.com).

emphasizing its spiritual aspects. It can be given two examples to the symptoms of this mystical revival in the West. The first one is the fact that Pope Francis is a member of a Franciscan sect. The second one is the increasing amount of studies about the lives of mystical leaders in Western academic studies.

This article tries to reveal the dynamics which affect the formation of mysticism in Christianity. One of these dynamics is external factors, which consist of Jewish, Greek and Roman mystical traditions. The other is internal factors which consist of Jesus, Paul and New Testament. The first of the external dynamics which is affecting Christianity is Jewish mysticism. Christian mystics have strengthened their thoughts with reference to Old Testament texts such as Song of Songs, Esther, Ezekiel, Daniel, on the other hand, they benefited from the tradition of "Merkabah" in Jewish mysticism. Besides, the similarity between the sefirot theory, which consists of the combination of the New Platonist philosophy and the Kabbalist tradition and thoughts about God of Christian mystics, is remarkable. Christian mystics have voiced that between the experiences of Moses and Elijah in the mountain and desert experience of Jesus was similar. So they thought that Jesus was a leader that went from the mystical path of those ancient prophets. Another mystical heritage that influences the formation of Christian mysticism is the Greek-Roman tradition. Mysticism, a Greek-originated concept, influenced Christianity with the meaning of "selectivity" in this Greek tradition. Because there is not any statement which indicates that believers have two different degrees or the spiritual persons targeting God's unity are closer to God in the Bible. However, this difference between the mystics and the other people has become even more pronounced after the contact of Christianity with the Greek thought. Nowadays, it is thought that ordinary believers forming the outer ring of Christianity and mystics forming the inner ring have different degrees. On the other hand, one of the similarities between these two traditions is that the secret structure of the Greek rituals and the mysterious aspect of the Christian sacraments. Despite all these interactions, these mystic roots should be sought in Christianity itself according to Christian mystics. According to their thoughts, this tradition is based on leaders such as Jesus and Paul, and this idea is supported by Biblical texts. They suggest that the Bibles offered Jesus as a person who has the soul of God and the Holy Spirit. The Christian mystics believed that Jesus was a mystical leader, counting some examples such as the rising of Jesus in the water, healing of bleeding patients, paralysis and blindness, the resurrection of dead people and his contact with people who excluded from society. According to the mystics, Jesus tried to spread divine love among people rather than formal religious rules, and so he showed that salvation is on a mystical path.

In light of this information, it can be said that Christian mysticism has an eclectic structure. In other words, Christian mysticism has been formed as a result of the interaction of its own dynamics with different traditions. In this work, it will be investigated whether Christian mysticism has an eclectic structure or not. Therefore, this study analyzes the influence of the internal dynamics of the formation of Christian mysticism, including Jesus, Paul and the texts of New Testament, and the influence of external dynamics, including Jewish mysticism and Greek-Roman tradition.